

ZNANOST KRIŽA U ŽIVOTU I DJELU EDITHE STEIN

U povodu izdanja djela *Edithe Stein: Znanost Križa — Studija o Ivanu od Križa*, izdali: Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 1983. (prijevod Pavla Badurine).

N. I. Bačić

Djelo u povodu kojega ovo pišemo spada među najizvornije u duhovnom opusu sestre Benedikte od Križa, bosonoge karmelićanke i značajne predstavnice suvremene filozofske i teološke antropologije — Edithe Stein. Pisano je u povodu 400. obljetnice rođenja sv. Ivana od Križa, crkvenog učitelja mistike i oca karmelićana, a naš prijevod se javlja u združenom naporu Kršćanske sadašnjosti i Hrvatskog Karmela u povodu 60. obljetnice krštenja, 50. obljetnice docentiranja i 40. obljetnice uhićenja i mučeničke smrti autorice, i to ne samo in memoriam, nego, kako i dr. Jakov Mamić u popratnoj riječi ističe, u nadi »da će ono uveliko pomoći oblikovanju suvremene duhovnosti na našem podneblju i, s druge strane, pomaku k suvremenijem i izvornijem pristupu čovjeku«. Preporučujući ovo značajno djelo, želja nam je da čitatelje usput upoznamo i sa najbitnijim iz života i djela autorice. Života koji bijaše usidren u znanosti Križa i za koji imamo pravo reći da je bio autentičan u plodnom smislu.

Edith Stein se rodila u židovskoj obitelji 12. listopada 1891. godine u poljskom gradu Wroclavu. Umrla je mučeničkom smrću u jednom njemačkom koncentracionom logoru, najvjerojatnije u Auschwitzu, oko 10. kolovoza 1942. godine. Od 1911. do 1913. studirala je filozofiju, psihologiju, povijest i germanistiku u Bratislavi, a zatim od 1913. do 1915. u Njemačkoj, u Göttingenu, gdje je 1915. položila državni ispit *pro facultate docendi* iz filozofske propedeutike, germanistike i povijesti koji joj je dao ovlaštenje da vodi nastavu. Nakon kratke nastavničke službe položila je doktorski ispit iz filozofije, obraniвши na sveučilištu u Freiburgu tezu *Zum Problem der Einfühlung (K problemu uživljavanja)*, da bi nakon toga postala asistent čuvenom njemačkom filozofu fenomenološke orijentacije — Husserlu, u Freiburg in Breisgau. Nakon toga počinjaju tri znakovita desetljeća, ujedno i tri posljednja desetljeća, u životu ove produhovljene osobe, koja se mogu tumačiti i naravnim tijekom, no koja na osobit način pokazuju kako snaga uvjerenja može nadrastiti svu tragiku egzistencije.

Najprije je na Novu godinu 1922. Edith prešla na katoličku vjeru odabравši ime Terezija, vjerojatno i jedno i drugo pod snažnim utjecajem mistične literature Avilske svete. Zatim je bila docent. na Njemačkom institutu za znanstvenu pedagogiku u Münsteru od 1932. do 1933. godine, kad je dolaskom nacista na vlast izgubila taj položaj. Godine 1934. Edith napušta svjetovni život i odlazi u Karmel u Köln-Lindenthalu, da bi tako s imenom Terezija Benedikta ostvarila davniju želju da postane bosonoga karmelićanka. Nakon četiri godine, uprava je Reda, da bi je spasila od nacističkih progona radi njezina židovskog podrijetla, premješta u holandski Karmel u Echtu, gdje ju, ipak, 2. kolovoza 1942. godine hapsi njemačka tajna policija, da bi je kroz svega tjedan dana ugušili plinom i potom spalili u logoru u Auschwitzu. Uhićenje ju je zateklo u završnici ovog djela, pa se zato *Znanost Križa* — koja je i domet njezine duhovne zrelosti, može smatrati njezinom oporukom ljudima.

Osim *Znanosti Križa* — u kojoj na zahtjev uprave Reda prikazuje i komentira nauk i život sv. Ivana od Križa u povodu 400. obljetnice njegova rođenja (1542—1942) unoseći u te komentare, kako sama ističe, ono što je o zakonima duhovnog života kroz vlastito životno naprezanje dokučila, a što se uklapa u kontekste suvremene filozofske i teološke antropologije, — Edith je napisala i niz drugih djela, među kojima se ističu: *Struktura ljudske osobe* (rukopis predavanja u zimskom semestru 1932/33. šk. god. u Njemačkom institutu za

znanstvenu pedagogiku u Münsteru), zatim *Putovi spoznaje Boga*, 1941. god; *Prilozi k filozofskoj podršci psihologije i duhovnih znanosti*, objavljeno u *Godišnjaku za filozofska i fenomenološka istraživanja*, itd. Značajni su i njezini prijevodi spisâ sv. Tome, Areopagite, kardinala Newmana i pjesama sv. Ivana od Križa.

Kao što već rekosmo, svi su putovi vodili bosonogu karmelićanku k znanosti Križa: i život, i filozofija, i osobito tragičan udes koji ju je zadesio u posljednjem desetljeću života.

No što je to znanost Križa? Evo što o tom pojmu kaže Edith Stein u uvodu svog djela. »Kad govorimo o znanosti Križa, onda se to o znanosti ne smije razumijeti u običnom smislu: to nije teorija, tj. nije čista veza — stvarno ili navodno — istinitih tvrdnji, nije idejna zgrada sazdana logičkim razvojem mišljenja. To je dobro poznata istina — teologija Križa — ali živa, stvarna i djelotvorna: sije se u dušu poput sjemena, ondje pušta klice i raste, daje duši određenu fizionomiju i određuje njezine postupke; po tim svojim postupcima duša zrači, pa ju je tako moguće prepoznati. U tom smislu govori se o znanosti svetih, u tom smislu govorimo i o znanosti Križa. Iz te žive forme i snage u najdubljoj nutрини duše proistječe i shvaćanje života, po njoj čovjek stvara sliku Boga i svijetla, i tako se ona može izraziti u misaonoj slici, u teoriji« (*Znanost Križa*, str. 10, potcrtao NIB). Znanost Križa je, dakle, stanje duše, mir u skrušenosti. Milošću Božjom se dobiva i snagom intuicije potiče logiku uma. To je izvorno dno duše, to su misli srca koje su prije misli razuma, u njima je bit ljudske osobe. Iz tog najdubljeg i najintimnijeg ljudskog iskustva kao s dna duše iskonska dobrota izvire i k njemu se čovjek spušta kad se duhovnom bivstvu potaknut dobrotom, ljepotom i istinom diže. Put do te autonomije duše u kojoj je u čovjeku prebivalište Božje vodi preko Križa, jer je nužno da duša nadraste vezu s izvanjskim. S tim putom upoznaje nas mistična literatura, osobito spisi sv. Ivana od Križa kojima i Edith Stein posvećuje ovu svoju knjigu.

Koncipirajući tako Znanost Križa kao teologiju Križa, Edith Stein razrađuje filozofiju osobe i svojim učenjem o ljudskoj duši, o Ja i o slobodi ljudske osobe, predstavlja se kao značajan predstavnik suvremene filozofske i osobito teološke antropologije.

Ono od čega Edith Stein polazi u svojoj antropologiji, što doduše eksplicite ne ističe, no što pretpostavlja kao antropološko ishodište, to je misao da je čovjek Božji stvor i da duhovna sfera određuje njegovo bivstvo. Zakoni duševnog života determiniraju ljudsko, i to ne samo u njegovoj razlici spram ostalog Biosâ, nego i u njegovoj individualnoj egzistenciji, i u tom se slažu sva antropološka razmišljanja i filozofije osobe, bez obzira na razlike njihova ontološkog utemeljenja i njihovih daljnjih izvoda. Ono, pak, što teološku antropologiju bitno razlikuje od ostalih i što je karakteristično za antropologiju Edith Stein — jest uvjerenje da je ljudska duša, ne po svojim izvanjskim naravnim moćima o kojima uči psihologija, nego po svom najintimnijem i najdubljem duhovnom bivstvu, odraz Božjeg duha u čovjeku, odnosno posljedica participacije čovjeka u Bogu. »Bog je, kaže Edith Stein, čisti duh i pralick svakog duhovnog bića. Zato se može pravo razumijeti što je zapravo duh samo polazeći od Boga, a to znači da je riječ o tajni što nas neprestano privlači, jer je to tajna našeg vlastitog bića«.

Budući da je stvor Božji, čovjek u svom bivstvu mora sadržavati nešto od svog Stvoritelja. Bit ljudske osobe je Božanskog podrijetla i samo kroz nju čovjek može doprijeti do Boga. Po svojoj biti čovjek slič Bogu, no od Njega se razlikuje ograničenošću stvora. I zato, zaključuje Edith Stein, čovjek može manje ili više biti sposoban primiti Boga, a u najvišem stupnju te sposobnosti može se sjediniti s Njim u uzajamnom predanju slobodnih osoba.

Ocrtavajući ljudsku osobu Edith Stein ustanovljava da je sloboda njezina najbivstvenija odlika. Bog je nutrinu ljudske osobe oblikovao kao Ja i tako čovjeku omogućio da s njom slobodno raspolaze, te da u pregnuću nastojanja postigne neovisnost i autonomiju od izvanjskoga. »U duši je, kaže E. Stein,

Ja ono po čemu ona samu sebe posjeduje, a mjesto slobode je u njegovoj najdubljoj točki«. To je mjesto u kojemu duša može obuhvatiti sve svoje bivstvo i o njemu odlučivati. A da bi to postigla mora nadrasti vezu s izvanjskim koje je zaokuplja i udaljuje od njezine nutrine. Tako ova značajna predstavica suvremene filozofije i teologije filozofsko-teološki oblikuje drevnu mudrost po kojoj čovjek slobodan može biti tek u sebi. »Čovjek je pozvan, kaže ona, da živi u svojoj najdubljoj nutrini i da tako sebe uzme u ruke, kako je moguće kad se ondje živi; samo je odande moguće također razračunati sa svijetom; samo polazeći odande čovjek može naći u svijetu mjesto koje mu je namijenjeno. Uza sve to on nikad ne proniče sasvim svoje najdublje nutrine. To je Božja tajna, koju on jedini može otkriti koliko mu se mili. Ipak je čovjeku njegova najdublja nutrina dana u ruke; s njom može dragocjeno slobodno raspolagati, ali je također dužan čuvati je kao dragocjeno dobro koje mu je povjeren. Mora da ima veliku vrijednost u carstvu duhova: anđeli imaju zadaću da je čuvaju. Zli dusi traže da je dobiju pod svoju vlast. Sâm Bog izabrao ju je sebi za prebivalište.« Tako je Bog stvorivši dušu dao sebe kroz ljude, a na čovjeku je hoće li se okrenuti sebi i koncentracijom na svoje ljudske temelje u sebi nadvladati izvanjske sile. U tomu se krije i zaokret čovjeka prema Bogu i ljudsko oslobođenje, i to je, ističe Edith Stein, velika tajna osobne slobode, to da je u duši čovjekova nadmoć da o sebi odlučuje. Pred tom tajnom i sâm Bog staje, jer stvorene duše traži samo kao slobodan dar njihove ljubavi.

Ne treba posebnih komentara ovim mislima; držimo da nije potrebno isticati aktualnost antropologije Edith Stein u današnje vrijeme kad je tehnika dehumanizirala svijet i kad je industrijski zamah srozao čovjeka na razinu roba standarda i strojeva. U svakom ropstvu, pa i u ovome, sloboda je nepoznata i ljudska osoba je okopnila. A poruka antropologije Edith Stein i ovog njezina posljednjega djela suvremenom čovjeku nije da se odrekne svijeta i da se povuče u samostan, nego da svijet vrednuje i da se prema izvanjskom orijentira kroz okvire svoje slobode, a to znači kroz prizmu svoga najunutarnijega bivstva. Upriličivši tako svoj život i svoje djelo, Edith Stein je prebacila svoje težište u onostrano gdje ga neprijateljski raspoložene ovozemaljske sile nisu mogle napasti, utkavši u svoju sudbinu sublimaciju sveg ljudskog trpljenja.

BIBLIJSKE STARINE

Adalbert Rebić, Biblijske starine, KS, Zagreb, 1983.

Drago Šimundža

Danas je dovoljno znano da se bibličisti obilno služe tzv. pomoćnim biblijskim znanostima. Egzegeti se utječu raznim disciplinama; pomoćne znanosti u mnogome pridonose osvjetljenju i boljem upoznavanju duha i vremena u kojemu se rađala Biblija. Zbog toga upoznavanje biblijskih starina, tj. svih onih životnih i društvenih momenata, duhovne i materijalne kulture onoga doba, koja je vezana uz Bibliju i uz koju je vezana Biblija, otvara i pruža dublji i širi pogled na cijelu svetopisamsku stvarnost i bitnu biblijsku poruku. Suvremena egzegeza često s njima i na njima zasniva svoje postupke i analize, gradi svoja stajališta i zaključke. Zbog svega toga treba iskreno pozdraviti nedavno objavljenu Rebićevu knjigu *Biblijske starine*.

O čemu nas obavještava i što nam nudi ovaj novi priručnik našega uglednog bibličista?